

Žemaitijos karinių pajėgų pergalė Saulės mūšio lauke buvo tiesiog triuškinama. Po mūšio Livonijos ordinas nustojo egzistuoti kaip savarankiška karinė jėga ir 1237 m. susijungė su agresyviu ir stipriu Kryžiuočių ordinu. Nepaisant pralaimėjimo, Ordinui po kiek laiko atkūrus jėgas, nuoseklus Žemaitijos užėmimo siekis vėl demonstruojamas ne tik karinėmis, bet ir ryškiomis diplomatinėmis Livonijos ordino priemonėmis - 1251 m. Livonijos ir LDK taikos sutartis (paliekant Žemaitiją kovoti vieną), 1253 m. Mindaugo karūnavimo proga (nors Žemaitija jam nebuvo pavaldi) Žemaitijos dovanojimas Ordinui, išipareigojimas Žemaitijos neremti... Atrodė Ordinui pavyko pasiekti savo, nes nugalėjus likusią vieną Žemaitiją ir sujungus Ordino žemes nuo Marienburgo iki Talino į vieningą teritoriją, būtų sukurtas galingas karinis-ūkinis Ordino potencialas. Vieninteliai, kurie nesutiko būti padovanoti ar pavergti, buvo žemaičiai. Suvokdami iškilusią grėsmę kraštui, jie suvienijo savo genčių pajėgas ir 1255 m. sudarė Žemaičių žemių konfederaciją. Pasak istoriko, neabejotino šio laikotarpio Lietuvos istorijos autoriteto prof. Edvardo Gudavičiaus, prasideda „vienišoji žemaičių kova“. Kova už savo žemės išlikimą ir laisvę, trukusi ištisus du šimtmečius ir Europos istorijoje, ko gero, neturinti analogo.

Žymiausias Žemaitijos kovos istorinis žymuo - Durbės mūšis, nulėmęs Žemaitijos, Lietuvos ir viso Rytų Pabaltijo likimą. Sekant Sambijos nukariavimo (1256 m.) pavyzdžiu suvienytomis pajėgomis smogti lemiamą smūgį, 1260 m. vasarą pirmąkart suvienytos Kryžiuočių ir Kalavijuočių ordinų pajėgos, Danijos Karalystės kariuomenė iš Talino, Švedijos karaliaus Karolio kariuomenė ir daugybė kryžininkų iš Europos susirinko prie Klaipėdos pilies. Dar nematyta, galinga kariuomenė sutelkta suduoti Žemaitijai triuškinamą smūgį, palaužti jos pasipriešinimą ir prisijungti šį išdidų ir nepaklusnų kraštą. Žemaičiai, vadovaujami savo vado Algmino (vieno žymiausių Lietuvos istorijoje karvedžių), sutelkė savo pajėgas ir 1260 m. liepos 13 d. Kuršo žemėje prie Durbės ežero įvykusiame įnirtingame mūšyje sutriuškino galingą jungtinę kryžiuočių armadą. Mūšio įkarštyje dalis kuršių, kovojusių Ordino kariuomenėje, stojo žemaičių pusėn, dalis kartu su estais pasitraukė iš mūšio lauko... „Jei ne žemaičių ir jiems į pagalbą perbėgusių kuršių ir estų pergalė Durbės mūšyje, kažin ar šiandien geografiniame žemėlapyje būtų minimos Estija, Latvija ir Lietuva. Kažin ar mūsų tautų nebūtų ištikęs giminingųjų prūsų likimas“, - vertindama mūšio reikšmę 750 m. mūšio metinių minėjime Durbėje kalbėjo Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė I. Degutienė. Kad suvoktume Durbės mūšio reikšmę, verta palyginti žymiausiuose XIII-XV a. Lietuvos istorijoje mūšiuose kritusių Ordino riterių

(skaičiuoti tik jie) skaičių: 1236 m. Saulės mūšis – 48, 1410 m. Žalgirio mūšis – 200, 1260 m. Durbės mūšis – 150!



Būtent po Durbės mūšio, labai nusilpus karinei Ordino galiai, prasidėjo didžiausias Prūsijos istorijoje Herkaus Manto vadovaujamas Didysis prūsų sukilimas, išsivadavę pietiniai kuršiai pripažino žemaičių valdžią, sukilo žiemgaliai, estai... deja, Žemaitija, apgynusi savo žemes Durbės mūšyje, taip pat patyrusi didžiulių nuostolių, nebegalėjo aktyviai įsitraukti į pačių inspiruotą plačiausią baltų išsivadavimo judėjimą. Lietuvos karalystė su Ordinu liko taikoje.

Triuškinamas Ordino pralaimėjimas žemaičių kariuomenei prie Durbės ežero, po jo sekęs Didysis prūsų sukilimas ir platus baltų išsivadavimo judėjimas keletą dešimtmečių sustabdė Ordino aktyvius veiksmus ir sudarė palankias galimybes atsitiesti Žemaitijai ir sustiprėti Lietuvos valstybei.

Deja, iki šiol šiam, vienam reikšmingiausių ir svarbiausių Lietuvos istorijos įvykių neskirta beveik jokie dėmesio, nors neabejinga savo kraštui, pilietiška visuomenė seniai kelia tinkamo Durbės mūšio įamžinimo klausimą. Nesulaukusi valstybės dėmesio, artėjant Durbės mūšio 755 m. metinėms, Žemaičių kultūros draugija ir visuomenė, vadovaujant architektui Algirdui Žebrauskui, ėmėsi Durbės mūšio paminklo statybos iniciatyvos. Architektas kartu su žinomu Lietuvos skulptoriumi Algirdu Bosu parengė Durbės mūšio paminklo Žemaitijos sostinėje Telšiuose projektą, lėšos paminklo sukūrimui ir statybai renkamos Žemaičių kultūros draugijos sąskaiton. Bendra paminklo sąmata – 110 000 eurų. Surinkta ir panaudota per 70 000 tūkst. eurų. Iš šios paaukotos sumos nulieti paminklo

pamatai, išpjautas ir sumontuotas vietoje aštuoniabriaunis granito pagrindas, M1:1 nulipdytas skulptūros goreljefas, nuimtos liejimo formos, sutvarkyta paminklo aplinka. Deja, kad laiku užbaigtume skulptūrą, trūksta lėšų liejimo, montavimo ir baigiamiesiems darbams atlikti. Esame dėkingi kiekvienam paaukojusiam šiam iškiliam, prasmingam ir išliekamąją vertę turinčiam paminklui, kad ir pačią mažiausią sumą, nes paminklas statomas tik iš aukų. Aukotojai, paaukoję 600 ir daugiau eurų, tampa paminklo rėmėjais ir bus pagarbiai įamžinti pačiame paminkle. Paaukojusieji 2000 ir daugiau eurų tampa didžiaisiais paminklo rėmėjais ir, be specialaus įrašo paminkle, bus apdovanoti Durbės mūšio paminklo medaliu. Paaukojusieji 5000 ir daugiau tampa pagrindiniais paminklo rėmėjais ir, be specialaus įrašo paminkle, bus apdovanojami sidabro medaliu. Visi paminklo rėmėjai, didieji rėmėjai ir pagrindiniai rėmėjai bus iškilmingai pagarsinti ir įrašyti specialioje knygoje, kuri paminklo atidengimo iškilmių metu bus perduota amžinai saugoti žemaičių muziejui „ALKA“.

Paminklas statomas iškilioje vietoje, pačioje Telšių senamiesčio širdyje, prie visoje Lietuvoje žinomo Telšių amfiteatro, nuo kurio terasos atsiveria fantastiškas vaizdas į Žemaitijos kalvas. Paminklui (aukštis – 8,5 m) naudojamos ilgaamžės medžiagos: rausvas granitas, žalvaris ir bronzos. Paminklo atidengimui rengiame knygą, kurioje, be istorinės apžvalgos, paminklo kūrimo istorijos, būtinai pagarsinsime paminklo rėmėjus.

2016 m. Telšiai paskelbti Lietuvos kultūros sostine. Vienas svarbiausių kultūros sostinės renginių – iškilmingas Durbės paminklo atidengimas – vyks liepos 23 d. Tą dieną vyks istorinė-mokslinė konferencija, bus atidaryta archeologinė paroda „Žemaičių ir kuršių ginklai XIII a.“, vyks Lietuvos krašto apsaugos ministerijos organizuota Lietuvos kariuomenės šventė. Tą dieną neabejingųjų pastangomis iš istorijos paribio ištrauksime tai, kas teisėtai Lietuvos ir Europos istorijoje bus įrašyta aukso raidėmis.

Susisiekti su projekto sumanytojais ir paaukoti galite:

El. pašto adresas: studija.arch@gmail.com;

Gavėjas: Žemaičių kultūros draugija

Gavėjo adresas: Parko g. 5 Degaičiai, Telšių r.

Juridinio asmens kodas: 191914572

Sąsk. Nr.: LT074010042800061620 Swift kodas: AGBLLT2X

Bankas: AB DnB,

Banko kodas: 40100

Banko adresas: J. Basanavičiaus g. 26, LT-03601, Vilnius

Pavedimo paskirtis: Skulptūrai „Durbės mūšis“

Prof. Algirdas Žebrauskas

Straipsnis su Žemaičių kultūros draugijos nuotraukomis publikuotas “Pasaulio lietuvis” 2016 m. sausio numeryje.

